

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЮ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «ВІСНИК ПЕРЕЯСЛАВЩИНИ»

Олена ЖАМ

orcid.org/0000-0001-6216-5167

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник

Музею хліба Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

Анотація. У статті здійснено аналіз публікацій, оприлюднених на шпальтах рубрики «Люби і знай рідний край» Переяслав-Хмельницької газети «Комуністична праця» (з 1991 р. – «Вісник Переяславщини»), присвячених історії створення та діяльності Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (м. Переяслав Київської області).

Зазначена рубрика була започаткована М. Палагутою у 1975 р. й проіснувала до 2001 р. Вона включала підрубрики: «Наші земляки», «Люди землі Переяславської», «Відомі імена Переяслава», «Музейні будні», «Музеї Переяслава», «Історія сіл району», «Цікаві знахідки», «Нові експонати», «Розповідають експонати», «Гості міста», «З історії міста», «Цікаві події», «З літопису всенародного подвигу», «Краєзнавча робота». Активними дописувачами рубрики були наукові працівники Переяслав-Хмельницького державного історико-культурного заповідника: М. Палагута, М. Жам, Г. Козій (Слюсар), Л. Годліна, О. Коломієць, О. Юзвікова, Є. Нестеровська, Л. Набок та інші. Предметом пильного студіювання авторів рубрики стала історія становлення й розвитку Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. Зокрема, приділена увага етнографічним експедиціям, пошуку та музеєфікації пам'яток, новим музейним експозиціям, цікавим експонатам, формуванню етнографічних колекцій, ювілярам, фольклорно-етнографічним масовим заходам та іншим здобуткам у розбудові Переяславського скансену.

Аналіз публікацій показав, що більшість із них мають інформативний характер, розкривають зміст і особливості наукової, експедиційної, експозиційної, виставкової діяльності музею. Комплексне вивчення й уведення до наукового обігу публікацій рубрики може стати суттєвим доповненням джерельної бази у вивченні становлення й розвитку Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. В окремих випадках до розгляду залучаються публікації поза рубрикою для кращого розуміння зв'язків між деякими темами.

Ключові слова: Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини; скансен; газета «Вісник Переяславщини»; публікації; рубрики.

HISTORY OF CREATION AND ACTIVITIES OF THE MUSEUM OF FOLK ARCHITECTURE AND EVERYDAY LIFE OF THE MIDDLE DNIEPER UKRAINE ON THE PAGES OF VISNYK PEREIASLAVSHCHYNY NEWSPAPER

Olena ZHAM

Candidate of Historical Sciences, lead research fellow of Bread Museum,
National Historical and Ethnographic Reserve "Pereiaslav"

Annotation. *The article analyzes publications in the columns “Love and Know Your Native Land” of the Pereiaslav-Khmelnytsky newspaper Komunistychna pratsia (Communist Labor; since 1991 – Visnyk Pereiaslavshchyny (Pereiaslav Bulletin)), devoted to the history of the Museum of Folk Architecture and Everyday Life of the Middle Dnieper Ukraine (Pereiaslav, Kyiv region).*

This column was started by M. Palahuta in 1975 and lasted until 2001. It included such subheadings as “Our Compatriots”, “People of Pereiaslav Land”, “Famous Names of Pereiaslav”, “Museum’s Everyday Life”, “Museums of Pereiaslav”, “History of Local Villages”, “Interesting Finds”, “New Exhibits”, “What the Exhibits Are Telling”, “Guests of the City”, “From the History of the City”, “Interesting Events”, “From the Chronicle of the National Feat”, “Local Studies Work”. The researchers from the Pereiaslav-Khmelnytsky State Historical and Cultural Reserve actively contributed to the column. Among them were M. Palahuta, M. Zham, H. Kozii (Sliusar), L. Hodlina, O. Kolomiets, O. Yuzvikova, Ye. Nesterovska, L. Nabok, and others. The history of formation and development of the Museum of Folk Architecture and Everyday Life of the Middle Dnieper Ukraine became the subject of a careful study conducted by the authors of the column. Particular attention is paid to ethnographic expeditions, search and museumification of monuments, new museum expositions, interesting exhibits, formation of ethnographic collections, anniversaries, folklore and ethnographic mass events, and other achievements in the development of the Pereiaslav skansen.

The analysis of publications showed that most of them were informative, revealed the content and nature of scholarly, expeditionary, and exhibition activities of the skansen. Comprehensive study and maintenance of the column publications can be a significant addition to the source base in the study of the formation and development of the Museum of Folk Architecture and Everyday Life of the Middle Dnieper Ukraine. In some cases, out-of-section publications are considered for a better understanding of links between certain topics.

Key words: *Museum of Folk Architecture and Everyday Life of the Middle Dnieper Ukraine; skansen; Visnyk Pereiaslavshchyny newspaper; publications; headings.*

Суттєвим доповненням джерельної бази у вивченні становлення й розвитку Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (далі – МНАПСН) Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» є періодична преса. В основному це публікації, оприлюднені на шпальтах рубрики «Люби і знай рідний край» Переяслав-Хмельницької міськрайонної газети «Комуністична праця» (далі – КП), з 1991 р. – «Вісник Переяславщини» (далі – ВП). Основна увага в них звернена на висвітлення новин у діяльності заповідника, здобутки у розбудові Переяславського скансену, музеефікацію пам’яток, створення нових музейних експозицій, звіти про етнографічні експедиції й поповнення колекцій,

популяризацію музейних масових заходів, ювілеї відомих осіб. Цінність цих джерел для вивчення заявленої проблематики беззаперечна. Вони є вагомими для нашого дослідження, адже мають конкретний характер і написані на основі значного фактичного матеріалу, що робить їх інформаційно наповненими. Комплексний аналіз цих публікацій і є метою нашого дослідження.

Започаткував рубрику місцевий краєзнавець М. Палагута (1932–2012) у 1975 р. Вона включала підрубрики: «Наші земляки», «Люди землі Переяславської», «Відомі імена Переяслава», «Музейні будні», «Музеї Переяслава», «Історія сіл району», «Цікаві знахідки», «Нові експонати», «Розповідають експонати», «Гості міста», «З історії міста»,

«Цікаві події», «З літопису всенародного подвигу», «Краєзнавча робота» та інші. Рубрика виходила раз на місяць і займала одну із сторінок розвороту газети. Матеріали для рубрики підбиралися, як правило, за тематичним спрямуванням або хронологією важливих подій. Також практикувалося заповнення рубрики статтями одного автора. Активними дописувачами рубрики були наукові працівники Переяслав-Хмельницького державного історико-культурного заповідника (далі – ПХДІКЗ), здебільшого члени Переяслав-Хмельницької міськрайонної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, зокрема історичної, археологічної секцій, а також секції пропаганди. Рубрика користувалася популярністю і в результаті досягла значних результатів. Так, у 1975 р. президія правління УТОПІК і секретаріат Співки журналістів України нагородили її дипломом III ступеня на «Республіканському огляді газет, журналів, телебачення і радіо по пропаганді і популяризації пам'яток історії та культури УРСР до 30-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні». Також вона була відзначена пам'ятною медаллю УТОПІК «Ніхто не забутий, ніщо не забуто» [47, с. 2].

За період існування рубрики (1975–2001) було опубліковано десятки статей, заміток, нарисів, повідомлень з історії створення та діяльності скансену.

Найчисельнішу групу складають публікації, які інформують читачів про пам'ятки МНАПІСН, музейні експедиції, нові експозиції, цікаві експонати. Так, у лютому 1967 р. була опублікована стаття М. Жама про історію музеєфікації хати з с. Вабля Бородянського району Київської області. Повідомляється, що

перевезли її до Переяслава та відновили у стислі терміни: листопад 1965 р. – квітень 1966 р. [16, с. 2]. Цій пам'ятці в 1974 р. присвятила свою статтю Л. Годліна [4, с. 3]. В липні 1974 р. М. Палагута (псевдонім Чалий) проінформував про перевезення та встановлення в 1971–1972 рр. хати з с. В'юнище Переяслав-Хмельницького району та створення в ній експозиції житла майстра-столяра. Хата була придбана в жителя цього села Г. Ф. Буряк. Вона збудована в кінці XIX ст. місцевими майстрами на замовлення її батьків [44, с. 4]. Упродовж 1975 р. на шпальтах газети були опубліковані статті М. Жама: «Унікальна знахідка» (про реконструкцію житлово-господарського комплексу X ст. з Подолу) та «Чудовий витвір народу» (про колекцію вітряків скансену) [18, с. 2; 17, с. 3]. Згодом, у 1993 р., М. Михняк продовжив висвітлення теми пам'яток млинарства в статті «Колись млинів було вдосталь. А тепер хоч купи у Сікорського» [34, с. 3]. У жовтні 1975 р. М. Палагута опублікував статтю «Цікаві знахідки», в якій висвітлив історію перевезення до музею комори 1875 р. з Подолу і хати мірошника з с. Сомкова Долина Переяслав-Хмельницького району [43, с. 3]. Наприкінці 1975 р. Н. Манжула підготувала статтю про церкву св. Георгія, перевезену до музею в 1969–1970 рр. з с. Андруші Переяслав-Хмельницького району [32, с. 3]. На початку 1976 р. була оприлюднена стаття М. Жама про пристрої для виготовлення олії з музейної колекції та повітку-олійницю з с. Рудяків Бориспільського району на території двору селянина-промисловця [14, с. 3]. Після тривалої перерви, в травні 1984 р., В. Воронецька підготувала замітку «Комунари», в якій стисло висвітлила

історію музеєфікації хати комунарів, що знаходилася на хуторі поблизу с. Стовпяти Переяслав-Хмельницького району. Відомо, що комуна була організована в 1925 р., а в 1929 р. зведений будинок з трьох усупільнених «куркульських» хат для спільного проживання 8 сімей. В серпні 1965 р. пам'ятка перевезена на територію скансену [3, с. 2]. Музеєфікації церкви з с. Сухий Яр Ставищенського району Київської області приділив увагу О. Мельник у статті «Під новий музей», оприлюдненій в 1985 р. Церква збудована в 1774 р., у 1985–1986 рр. перевезена на територію скансену для експозиції Музею історії релігії та атеїзму [33, с. 3]. Історію музеєфікації першої пам'ятки музею – гамазею з с. Пристроми Переяслав-Хмельницького району – детально висвітлив М. Палагута в 2004 р. у статті «Перший об'єкт музею». Його перевезено і змонтовано в лютому – березні 1964 р. [44, с. 3].

Окремий блок публікацій складають звіти про музейні експедиції, організовані з метою виявлення й збору етнографічних матеріалів для експозицій скансену. Першу статтю такого плану підготував у 1966 р. М. Палагута під назвою «Наукова експедиція» [41, с. 3]. У 1975–1976 рр. були опубліковані статті М. Жама, Н. Манжули, О. Юзвікової про етнографічні експедиції на Полтавщині (Глобинський район) та Черкащині (Чорнобаївський район) [19, с. 3; 31, с. 2; 58, с. 3].

Цікавим видається сегмент публікацій, присвячених історії становлення й раннього періоду діяльності скансену. Привертають увагу статті В. Юзвікова «Закладка парку розпочата» (1963), М. Палагути «Тобі, Великий Кобзарю» (1963), в яких висвітлена

історія закладення парку на увіковічнення 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка і його перебування в Переяславі в 1845 і 1859 роках. Цей етнопарк площею 5 га став першим в Україні скансеном [56, с. 4; 42, с. 4]. Варто виокремити статтю В. Ісаченко «Зйомки майбутнього дна Канівського моря» (1966), в якій оприлюднені результати обстеження території, яка підлягала затопленню в результаті будівництва Канівського водосховища [21, с. 4]. Окреслена проблематика важлива з огляду на те, що саме з цієї території було перевезено до музею більшість пам'яток. Упродовж 1966–1967 рр. на шпальтах газети КП публікувалися поодинокі статті про поточний стан розвитку скансену: В. Данилейка «Все творить народ» (1966), М. Жама «Музей просто неба» (1967), І. Величка «На Татарській горі» (1967) [9, с. 4; 15, с. 4; 2, с. 4]. Окрему публікацію Переяславському скансену присвятив В. Чорновіл «Музей просто неба» (2003) [54, с. 5]. В ній наведено загальну інформацію про музей та дано високу оцінку його творцям. З-поміж газетних публікацій особливе зацікавлення викликає стаття агронома-садівника Я. Безноса «Зона відпочинку» (1976), в якій автор розповів про дендропарк музею, зокрема, зазначив, що на його території висаджено 140 видів дерев [1, с. 4]. Цікавими та інформативними є публікації Г. Козій про історію створення та діяльність Переяславського скансену: «Нетлінні скарби бережимо всім миром...» (1999), «Музей і училище: співпраця триває» (2007), «Музей просто неба в Переяславі творили тисячі людей» (2011) [25, с. 3; 26, с. 6; 27, с. 6].

Значну увагу автори приділили фундаторам скансену. Найкраще дослідники

висвітлили внесок Є. Іщенка у його створення. До числа перших дослідників, хто взявся за висвітлення цієї теми, належить О. Якименко. В лютому 1999 р. з нагоди 100-річчя Є. Іщенка він оприлюднив серію публікацій під загальною назвою «Неначе писанка село...», в яких ознайомив читачів із біографією ювіляра та його здобутками в музейній сфері [59, с. 3]. Статтю аналогічного змісту О. Якименко опублікував у газеті «Папірус» під назвою «Хто є першоавтором музею просто неба?» [60, с. 2]. До 110-річчя з дня народження Є. Іщенка підготувала публікацію Г. Козій «Найбільше в житті він любив Україну і українське село» (2009), в якій стисло охарактеризувала внесок Є. Іщенка у створення скансену [24, с. 3]. Продовжив висвітлення цієї теми О. Коломієць [28, с. 4; 29, с. 7]. Основну увагу автор звернув на громадсько-політичну діяльність Є. Іщенка.

Продовженням науково-популярної серії статей про фундаторів скансену стала публікація Г. Глушко «Михайло Жам залишив свій слід в Переяславі» (2002) [7, с. 11]. В ній авторка висвітлила основні віхи біографії М. Жама – першого завідувача МНАПСН, згадала цікаві епізоди з його музейних буднів. М. Шкіра, Л. Шкіра та Н. Ткаченко свої публікації присвятили реставратору Ф. Дарді [55, с. 6; 51, с. 10]. Вирізняється інформативністю стаття М. Палагути «Музеї і музейники: невідомі подробиці». В ній автор описав шлях становлення скансену від «музею під відкритим небом у мініатюрі на території Михайлівської церкви» до повноцінної експозиції на Татарській горі. Згадав деякі експедиції, відзначив музейних подвижників В. Юзвікова, М. Жам, О. Юзвікову, М. Шавейка [40, с. 6].

Слід зауважити, що на території МНАПСН діє 13 тематичних музеїв, історія деяких із них знайшла відображення на шпальтах газети. Найбільше публікацій присвячено відкриттю Музею хліба в жовтні 1984 р. Цю подію висвітлили М. Жам, Л. Набок, В. Цивюк, Н. Грукач [13, с. 3; 35, с. 3; 52, с. 3; 8, с. 3]. М. Єрмольєв та М. Палагута висвітлили історію створення Музею прикладного мистецтва радянського часу [12, с. 3; 45, с. 3]. А. Кириченко звернув увагу на історію створення Музею народного сухопутного транспорту та його експонати [30, с. 3].

В рамках рубрики «Нові експонати» побачили світ публікації, в яких популяризуються музейні предмети (окремі й колекції) етнографічного профілю. Найбільше статей присвячено народному одягу, рушникам, килимам, гончарним виробам, дерев'яній скульптурі [48, с. 3; 20, с. 3; 6, с. 2; 39, с. 3; 49, с. 3; 50, с. 3; 53, с. 3; 5, с. 3; 10, с. 2; 36, с. 3; 57, с. 3; 50, с. 3]. Їхні автори – музейні працівники Г. Слюсар, В. Ісак, Л. Годліна, Є. Нестеровська, Л. Набок, В. Дем'янчук, О. Юзвікова та інші. Частим дописувачем рубрики була завідувача фондами музею Є. Нестеровська. Вона інформувала про нові надходження до музейного фонду та дякувала тим, хто передавав предмети музейного значення до музею [37, с. 2; 38, с. 3].

Рубрика «Музейні будні» присвячена повсякденному життю скансену. Серед її публікацій варта уваги стаття М. Єрмольєва «З думою про завтра» (1976), в якій автор – заступник директора заповідника з наукової роботи – окреслив перспективні плани розвитку скансену [11, с. 2]. Окресленої тематики поза цією рубрикою торкалася головний редактор газети Г. Карпенко. У 1992 р. вона оприлюднила

інтерв'ю з головним хранителем ПХДІКЗ Л. Годліною щодо планів на поповнення колекцій, створення нових експозицій і вдосконалення наявних [22, с. 1–2]. До цікавих публікацій слід зарахувати статтю Г. Козій про започаткування свята народних умільців у 2007 р. [23, с. 13].

Здійснивши стислий аналіз публікацій газети «Вісник Переяславщини», присвячених історії створення та діяльності МНАПСН, приходимо до висновку, що більшість із них мають інформативний характер. Публікації розкривають зміст і особливості наукової, експедиційної, експозиційної, виставкової діяльності скансену. Серед вартісних студій виділяються статті М. Палагути, О. Коломійця, М. Жама, Г. Козій, Л. Годліної. Предметом пильного студювання стали історія скансену, етнографічні експедиції, музеєфікація пам'яток, нові експозиції, цікаві експонати, музейні будні. Комплексне вивчення й уведення до наукового обігу згаданих публікацій може стати суттєвим доповненням джерельної бази у вивченні історії музею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безнос Я. Зона відпочинку. *Комуністична праця*. № 43. 31.03.1976.
2. Величко І. На Татарській горі. *Комуністична праця*. 06.04.1967.
3. Воронецька В. Комунари. *Комуністична праця*. № 84. 29.05.1984.
4. Годліна Л. І оживає легенда... *Комуністична праця*. № 44. 11.04.1974.
5. Годліна Л. Самобутнє мистецтво. *Комуністична праця*. № 13. 30.01.1975.
6. Годліна Л. Краса народного вбрання. *Комуністична праця*. № 115. 23.07.1977.
7. Глушко Г. Михайло Жам залишив свій слід в Переяславі. *Вісник Переяславщини*. № 107–109. 06.07.2002.
8. Грукач Н. Просили батько, мати. *Комуністична праця*. № 183. 20.11.1984.
9. Данилейко В. Все творить народ. *Комуністична праця*. 13.10.1966.
10. Дем'янчук В. Розповідають скульптури. *Комуністична праця*. № 184. 21.11.1979.
11. Єрмольєв М. З думою про завтра. *Комуністична праця*. № 180. 27.11.1976.
12. Єрмольєв М. Наш доробок. *Комуністична праця*. № 203. 27.12.1977.
13. Жам М. Чотирнадцятий відчиняє двері. *Комуністична праця*. № 163. 13.10.1984.
14. Жам М. Витвір народних умільців. *Комуністична праця*. № 25. 26.02.1976.
15. Жам М. Музей просто неба. *Комуністична праця*. 11.05.1967.
16. Жам М. Хата-штаб Котовського. *Комуністична праця*. 11.02.1967.
17. Жам М. Чудовий витвір народу. *Комуністична праця*. № 47. 19.04.1975.
18. Жам М. Унікальна знахідка. *Комуністична праця*. № 81. 10.07.1975.
19. Жам М. Поповнення експозиції. *Комуністична праця*. № 67. 07.06.1975.
20. Ісак В. Краса народного вбрання. *Комуністична праця*. № 160. 22.10.1976.
21. Ісаченко В. Зйомки майбутнього дна Канівського моря. *Комуністична праця*. № 80. 07.07.1966.
22. Карпенко Г. Іще люблю, іще надіюсь... *Вісник Переяславщини*. № 1. 01.01.1992.
23. Козій Г. Свято народних умільців вивувало в музеї просто неба. *Вісник Переяславщини*. № 71. 28.09.2007.
24. Козій Г. Найбільше в житті він любив Україну і українське село. До 110-річчя з дня народження Єфрема Іщенка. *Вісник Переяславщини*. 03.02.2009.
25. Козій Г. Нетлінні скарби бережимо всім миром... Музею під відкритим небом – 35 років. *Вісник Переяславщини*. 03.07.1999.
26. Козій Г. Музеї і училище: співпраця триває. *Вісник Переяславщини*. № 34. 15.05.2007.
27. Козій Г. Музей просто неба в Переяславі творили тисячі людей. *Вісник Переяславщини*. 17.05.2011.
28. Коломієць О. Іщенки, або Слово про щирого сина та незабутнього батька. *Вісник Переяславщини*. 12.09.2001.

29. Коломієць О. Переяславці теж воювали в лавах Армії УНР. *Вісник Переяславщини*. 26.01.2018.
30. Кириченко А. Шляхи сполучення. І вози, і брички. Трохи історії. *Комуністична праця*. № 89. 06.06.1990.
31. Манжула Н. Цікаві знахідки. *Комуністична праця*. № 180. 27.11.1976.
32. Манжула Н. Чудове творіння. *Комуністична праця*. № 140. 27.11.1975.
33. Мельник О. Під новий музей. *Комуністична праця*. № 185. 20.11.1985.
34. Михняк М. Колись млинів було вдо-сталь. А тепер хоч купуй у Сікорського. *Вісник Переяславщини*. 11.11.1993.
35. Набок Л. Всьому голова. *Комуністична праця*. 13.10.1984.
36. Набок Л. Народних рук творіння. *Комуністична праця*. 15.02.1980.
37. Нестеровська Є. Народні скарби. *Комуністична праця*. № 43. 31.03.1976.
38. Нестеровська Є. Нові експонати. *Комуністична праця*. № 140. 27.11.1975.
39. Нестеровська Є. Чудовий витвір на-роду – рушник. *Комуністична праця*. № 94. 08.08.1974.
40. Палагута М. Музеї і музейники: не-відомі подробиці. *Вісник Переяславщини*. 04.11.2003.
41. Палагута М. Наукова експедиція. *Комуністична праця*. № 89. 28.07.1966.
42. Палагута М. Тобі, Великий Кобзарю. *Комуністична праця*. 07.11.1963.
43. Палагута М. Цікаві знахідки. *Комуністична праця*. № 125. 21.10.1975.
44. Палагута М. Нова експозиція. *Комуністична праця*. № 79. 04.07.1974.
45. Палагута М. Новий музей. *Комуністична праця*. № 62. 20.03.1977.
46. Палагута М. Перший об'єкт музею. *Вісник Переяславщини*. 10.02.2004.
47. Премія газеті. *Комуністична праця*. № 88. 16.07.1975.
48. Слюсар Г. Краса народного вбрання. *Комуністична праця*. № 100. 23.08.1975.
49. Слюсар Г. Народна вишивка. *Комуністична праця*. № 48. 26.02.1977.
50. Слюсар Г. Барви веселки. *Комуністична праця*. № 67. 07.06.1975.
51. Ткаченко Н. Федір Дарда врятував для нащадків багато пам'яток. Він був будівничим музею просто неба. *Вісник Переяславщини*. № 10. 06.02.2015.
52. Цивюк В. Чотирнадцятий музей міс-та. *Комуністична праця*. № 84. 29.05.1984.
53. Чередніченко Л. Нові експонати. *Комуністична праця*. № 10. 16.01.1985.
54. Чорновіл В. Музей просто неба. *Вісник Переяславщини*. 23.09.2003.
55. Шкіра М., Шкіра Л. Музейних справ майстер: До 77-річчя Ф.Ф. Дарди. *Вісник Переяславщини*. № 84. 13.11.2007.
56. Юзвіков В. Закладка парку розпоча-та. *Комуністична праця*. 21.11.1963.
57. Юзвікова О. Цікава знахідка. *Комуністична праця*. № 100. 23.08.1975.
58. Юзвікова О. Новини музею. *Комуністична праця*. № 92. 25.06.1976.
59. Якименко О. «Неначе писанка село...» [витоки; мрія втілюється в життя; в статтях і книгах про музей його не зга-дують]. *Вісник Переяславщини*. 09.02.1999, 11.02.1999, 16.02.1999.
60. Якименко О. Хто є першоавтором музею просто неба? *Панірус*. № 7. 11.02.1999.

REFERENCES

1. BEZDOS, Ya. (March 31, 1976). Recreation Area. *Komunistychna pratsia*, (43). [in Ukr.]
2. VELICHKO, I. (Apr. 6, 1967). On Tatar Mountain. *Komunistychna pratsia*. [in Ukr.]
3. VORONETSKA, V. (May 29, 1984). Communards. *Komunistychna pratsia*, (84). [in Ukr.]
4. HODLINA, L. (Apr. 11, 1974). And the Legend Comes to Life... *Komunistychna pratsia*, (44). [in Ukr.]
5. HODLINA, L. (Jan. 30, 1975). Original Art. *Komunistychna pratsia*, (13). [in Ukr.]
6. HODLINA, L. (Jul. 23, 1977). The Beauty of Folk Costumes. *Komunistychna pratsia*, (115). [in Ukr.]
7. HLUSHKO, H. (Jul. 6, 2002). Mykhailo Zham Left His Mark in Pereiaslav. *Visnyk Pereiaslavshchyny*, (107–109). [in Ukr.]

8. HRUKACH, N. (Nov. 20, 1984). Father Asked and Mother Asked. *Komunistychna pratsia*, (183). [in Ukr.]
9. DANYLEIKO, V. (Oct. 13, 1966). Everything Is Created by the People. *Komunistychna pratsia*. [in Ukr.]
10. DEMIANCHUK, V. (Nov. 21, 1979). The Sculptures Are Speaking. *Komunistychna pratsia*, (184). [in Ukr.]
11. YERMOLEIEV, M. (Nov. 27, 1976). Thinking about Tomorrow. *Komunistychna pratsia*, (180). [in Ukr.]
12. YERMOLEIEV, M. (Dec. 27, 1977). Our Work. *Komunistychna pratsia*, (203). [in Ukr.]
13. ZHAM, M. (Oct. 13, 1984). The 14th Opens the Door. *Komunistychna pratsia*, (163). [in Ukr.]
14. ZHAM, M. (Feb. 26, 1976). The Work of Folk Craftsmen. *Komunistychna pratsia*, (25). [in Ukr.]
15. ZHAM, M. (May 11, 1967). A Skansen. *Komunistychna pratsia*. [in Ukr.]
16. ZHAM, M. (Feb. 11, 1967). Kotovskyi's Home-Headquarters. *Komunistychna pratsia*. [in Ukr.]
17. ZHAM, M. (Apr. 19, 1975). A Wonderful People's Work. *Komunistychna pratsia*, (47). [in Ukr.]
18. ZHAM, M. (July 10, 1975). A Unique Find. *Komunistychna pratsia*, (81). [in Ukr.]
19. ZHAM, M. (June 7, 1975). Enlargement of the Exposition. *Komunistychna pratsia*, (67). [in Ukr.]
20. ISAK, V. (Oct. 22, 1976). The Beauty of Folk Costumes. *Komunistychna pratsia*, (160). [in Ukr.]
21. ISACHENKO, V. (July 7, 1966). Shooting the Future Bottom of the Kaniv Sea. *Komunistychna pratsia*, (80). [in Ukr.]
22. KARPENKO, H. (Jan. 1, 1992). I Still Love; I Still Hope. *Visnyk Pereiaslavshchyny*, (1). [in Ukr.]
23. KOZII, H. (Sept. 28, 2007). A Festival of Folk Craftsmen Buzzed in the Skansen. *Visnyk Pereiaslavshchyny*, (71). [in Ukr.]
24. KOZII, H. (Feb. 3, 2009). Ukraine and the Ukrainian Countryside Were the Love of His Life. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
25. KOZII, H. (July 3, 1999). Let's All Together Preserve the Imperishable Treasures... The Skansen is 35 Years Old. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
26. KOZII, H. (May 15, 2007). Museums and A Vocational School: Cooperation Continues. *Visnyk Pereiaslavshchyny*, (34). [in Ukr.]
27. KOZII, H. (May 17, 2011). The Skansen in Pereiaslav Was Created by Thousands of People. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
28. KOLOMIIETS, O. (Sept. 12, 2001). The Ishchenkos, or a Word about a Sincere Son and an Unforgettable Father. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
29. KOLOMIIETS, O. (Jan. 26, 2018). Pereiaslav Residents Also Fought in the Ranks of the UPR Army. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
30. KYRYCHENKO, A. (June 6, 1990). Ways of Communication. Carts and Carriages. A Little Bit of History. *Komunistychna pratsia*, (89). [in Ukr.]
31. MANZHULA, N. (Nov. 27, 1976). Interesting Findings. *Komunistychna pratsia*, (180). [in Ukr.]
32. MANZHULA, N. (Nov. 27, 1975). A Wonderful Creation. *Komunistychna pratsia*, (140). [in Ukr.]
33. MELNYK, O. (Nov. 20, 1985). For a New Museum. *Komunistychna pratsia*, (185). [in Ukr.]
34. MYKHNIAK, M. (Nov. 11, 1993). There Used to Be Plenty of Mills. And Now They Are Rare. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
35. NABOK, L. (Oct. 13, 1984). The Head of Everything. *Komunistychna pratsia*. [in Ukr.]
36. NABOK, L. (Feb. 15, 1980). Folk Hands' Creation. *Komunistychna pratsia*. [in Ukr.]
37. NESTEROVSKA, Ye. (March 31, 1976). Folk Treasures. *Komunistychna pratsia*, (43). [in Ukr.]
38. NESTEROVSKA, Ye. (Nov. 27, 1975). New Exhibits. *Komunistychna pratsia*, (140). [in Ukr.]
39. NESTEROVSKA, Ye. (Aug. 8, 1974). Rushnyk: A Wonderful Folk Work. *Komunistychna pratsia*, (94). [in Ukr.]

40. PALAHUTA, M. (Nov. 4, 2003). Museums and Museologists. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
41. PALAHUTA, M. (July 28, 1966). A Scientific Expedition. *Komunistychna pratsia*, (89). [in Ukr.]
42. PALAHUTA, M. (Nov. 7, 1963). To You, Great Kobzar. *Komunistychna pratsia*. [in Ukr.]
43. PALAHUTA, M. (Oct. 21, 1975). Interesting Findings. *Komunistychna pratsia*, (125). [in Ukr.]
44. PALAHUTA, M. (July 4, 1974). A New Exposition. *Komunistychna pratsia*, (79). [in Ukr.]
45. PALAHUTA, M. (March 20, 1977). A New Museum. *Komunistychna pratsia*, (62). [in Ukr.]
46. PALAHUTA, M. (Feb. 10, 2004). The First Object of the Museum. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
47. Award for the Newspaper. (July 16, 1975). *Komunistychna pratsia*, (88). [in Ukr.]
48. SLIUSAR, H. (Aug. 23, 1975). The Beauty of Folk Costumes. *Komunistychna pratsia*, (100). [in Ukr.]
49. SLIUSAR, H. (Feb. 26, 1977). Folk Embroidery. *Komunistychna pratsia*, (48). [in Ukr.]
50. SLIUSAR, H. (June 7, 1975). Rainbow Colors. *Komunistychna pratsia*, (67). [in Ukr.]
51. TKACHENKO, N. (Feb. 6, 2015). Fedir Darda Saved Many Monuments for the Descendants. He Was Building the Skansen. *Visnyk Pereiaslavshchyny*, (10). [in Ukr.]
52. TSYVIUK, V. (May 29, 1984). The Fourteenth Museum of the City. *Komunistychna pratsia*, (84). [in Ukr.]
53. CHEREDNICHENKO, L. (Jan. 16, 1985). New Exhibits. *Komunistychna pratsia*, (10). [in Ukr.]
54. CHORNOVIL, V. (Sept. 23, 2003). A Skansen. *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
55. SHKIRA, M., SHKIRA, L. (Nov. 13, 2007). Master of Museum Affairs: Celebrating the 77th Anniversary of F. Darda. *Visnyk Pereiaslavshchyny*, (84). [in Ukr.]
56. YUZVIKOV, V. (Nov. 21, 1963). Building of the Park Has Begun. *Komunistychna pratsia*. [in Ukr.]
57. YUZVIKOVA, O. (Aug. 23, 1975). An Interesting Find. *Komunistychna pratsia*, (100). [in Ukr.]
58. YUZVIKOVA, O. (June 25, 1976). Museum News. *Komunistychna pratsia*, (92). [in Ukr.]
59. YAKYMENKO, O. (Feb. 9, 11, 16, 1999). A Village like an Easter Egg... *Visnyk Pereiaslavshchyny*. [in Ukr.]
60. YAKYMENKO, O. (Feb. 11, 1999). Who Founded the Skansen? *Papirus*, (7). [in Ukr.]